

PREDHOVOR

Banka v tunajšom súčasnom práve je právnická osoba so zákonom predpísanými vlastnosťami, ktorá je na základe osobitného verejnoprávneho povolenia oprávnená ako predmet podnikania vykonávať výhradné a ďalšie zákonom ustanovené bankové činnosti na sprostredkovanie úveru a platieb na finančnom trhu a poskytovať s tým súvisiace služby. Osobitné bankové zákonodarstvo upravuje (popri problematike centrálného bankovníctva) výkon práva na podnikanie v bankovníctve a s tým súvisiace modifikácie práva obchodných spoločností, ako aj špeciálnu verejnú správu.

Vykonávanie bankových činností zahŕňa uzatváranie zmlúv o bankových obchodoch (službách) a vykonávanie práv a povinností z nich vyplývajúcich (bankové právo záväzkové).

Základnými bankovými činnosťami sú prijímanie vkladov alebo iných návratných peňažných prostriedkov od verejnosti a poskytovanie peňažných úverov na vlastný účet, s čím bezprostredne súvisí poskytovanie platobných služieb, ktoré majú okrem toho podstatný význam pre plnenie peňažných záväzkov klientov bánk. V záväzkovom práve sa rozoznáva plnenie peňažné a nepeňažné, ucelená úprava peňažných záväzkov však z prirodzených dôvodov neexistuje. Zo záväzkového práva sa však dajú vyčítať špecifické črty peňažných záväzkových vzťahov (ich celkom osobitnou vlastnosťou je ich záručnosť). Na pozadí pravidiel pre splnenie peňažného záväzku vzniklo z praktických potrieb profesionálne obstarávanie platenia, v ktorom majú významné miesto bankové platobné služby.

Jednotlivé druhy bankových obchodov sú len obmedzene založené na zmluvách zákonom výslovne upravených a adresovaných bankám, ale používajú sa aj zmluvné typy všeobecne ustanovené, i zmluvy výslovne neupravené či zmiešané, zmluvnou praxou ustálené na účely finančných služieb. Aj keď sa bankový obchod uskutočňuje na základe zákonom výslovne ustanovenej (a v tej súvislosti pomenovanej) zmluvy, spravídla sa neobmedzuje na jej zákonné typové znaky; napr. bankový úver podľa zmluvy o úvere zahŕňa pravidelne aj zmluvnú ochranu pred úverovým rizikom a zabezpečenie záväzkov klienta.

Každá zákonom vymenovaná banková činnosť zahŕňa obvyčajne viacero druhov bankových obchodov. Existujú rôzne právne formy vkladov v banke, svoje praktické modality má zmluva o úvere a existujú aj iné bankové obchody s úverovým rizikom, rozsiahla je paleta bankových obchodov s platobnou funkciou. Právna problematika jednotlivých druhov bankových obchodov (osobitná časť bankového práva záväzkového) je dosť rozsiahla.

Predkladany text má ambíciu byť prehľadom základnej štruktúry špeciálneho bankového zákonodarstva a všeobecných otázok zmluvných záväzkov pri vykonávaní bankových činností. Nutne sa tak týka tém verejnoprávných aj súkromnoprávných (práva hmotného i procesného), osobitne aj verejnoprávných pravidiel pre obozretné podnikanie bánk a riadenia konfliktu záujmov banky a klienta, vrátane ustanovení o ochrane klienta banky, ktoré priamo i nepriamo ovplyvňujú aj zmluvné práva a povinnosti strán pri vykonávaní bankových činností, v súkromnoprávnom základe ktorých sa stretávajú obchodné právo so všeobecným súkromným právom i s osobitnou úpravou spotrebiteľských zmlúv, ako sa tieto právne úpravy vo svojich účinkoch prejavujú v rutínnej práci komerčných bánk. V tej je navyše významné, že právne postavenie účastníkov peňažných záväzkových vzťahov (ako je to napokon aj všeobecne) nie je dané len právami a povinnosťami vyplývajúcimi z týchto vzťahov samotných, ale zahŕňa aj právo nakladať s nimi, práva k nim (nakladanie s peňažnými pohľadávkami je napr. základom niektorých techník úverovania a zmluvného riadenia úverového rizika) a pre vykonávanie peňažných práv a povinností sú v konečnom dôsledku podstatné práva na ich ochranu a vynútenie. Okrem toho predmet peňažných záväzkov je v prvom rade kategóriou mimoprávnou, ekonomickou. V týchto súvislostiach ide o interdisciplinárny (prierezový, medziodvetvový) text, ktorý nie je komentárom k jednotlivým zákonným ustanoveniam, ale je snahou o systematický opis právnej úpravy ohraničenej subjektovo osobou banky a jej klienta a predmetovo záväzkami pri vykonávaní bankových činností.

Pre lepšiu orientáciu čitateľa, u ktorého sa predpokladajú základné znalosti buď v bežnej bankovej praxi alebo v dotknutej právnej úprave, je pripojený podrobný obsah uvádzajúci zoznam tém, ktoré sú spracované pod každým nadpisom a na záver je doplnený vecný register. Okrem poznámok pod čiarou, odkazujúcich na použité pramene, sa v texte uvádzajú aj redakčne oddelené doplňujúce poznámky a komentáre k niektorým problémom a na konci každej kapitoly je uvedený zoznam použitých prameňov. Pri jednotlivých právnych inštitútoch je na zvýraznenie ich funkcie (účelu) spravidla stručne poukázané aj na ich historický kontext (ich vznik, vývojové premeny i ich trvalejšie prvky).

Text sa drží pozitívneho práva a jeho konkretizácie v prevažujúcich výkladoch v literatúre a judikatúre.¹ Tu je v niektorých záležitostiach komplikáciou príchádza novelizácia právnych predpisov, ktorá obmedzuje možnosť ustálenia a zjednocovania judikatúry;² zároveň nezriedka ide o situácie, keď zákonodarca volí medzi čaka-

¹ WEYER, F. 1926. K problému systematických výkladů pozitivního práva, Časopis pro právní a státní vědu, Brno č. 7/1926, s. 240-244.

² ĎURICA, M. Podmienky pre podanie vylučovacej žaloby v konkurznom konaní, Justičná revue č. 3/2004, s. 374; Vozár, J. Niekoľko úvah k problematike ochrany finančného spotrebiteľa, Právny obzor č. 1/2016, s. 68.

ním na ustálenú judikatúru a priamym zásahom do právnej úpravy, kedy sa ale stáva, že napr. legitímny záujem na zákonnej ochrane určitej skupiny oprávnených, môže mať zvoleným spôsobom úpravy širšie (tento zámer vo svojich dôsledkoch presahujúce) dopady.³ Ak vtedy znenie zákona pripúšťa viacero výkladov, pri zisťovaní jeho obsahu z prirodzeného zmyslu použitých slov v ich kontexte, je obsah dôvodovej správy a názorov vyslovených pri jeho prijímaní (tzv. motívy zákonov) len interpretačnou pomôckou (aj keď nie bezvýznamnou) pre úsudok o úmysle zákonodarcu (účel a zmysel zákona).⁴ Niekedy sú pre interpretáciu zmluvného práva členského štátu Európskej únie užitočnou pomôckou Princípy európskeho zmluvného práva, prípadne Zásady medzinárodných obchodných zmlúv (UNIDROIT).⁵ Ak aj vtedy zostanú pochybnosti, nezostáva pri interpretácii iné, len (podľa tradície) predpokladať, že zákonodarca chcel dať užitočný a nie škodlivý právny predpis a chcel použiť najvhodnejší prostriedok na dosiahnutie svojich cieľov⁶, a tiež vziať na vedomie, že aj keď v konkrétnych okolnostiach jednotlivého prípadu musí byť len „jediná správna odpoveď“ na otázku, čo je právo, všeobecne „všetky doteraz vyvinuté metódy interpretácie vedú len k možnému, nie však nutnému záveru“;⁷ ako je zrejmé aj z niektorých posunov i stálosti názorov na použitie nezmenenej právnej úpravy pri vývoji všeobecných okolností v plynúcom čase⁸ i z prirodzeného výskytu neodôvodnene rozdielných (i protichodných) rozhodnutí súdov (nižšieho i vyššieho stupňa) v skutkovo podobných veciach, vyjadreného aj v požiadavke, aby sa (v záujme právnej istoty) o skutkovo podobných (porovnateľných) prípadoch rozhodovalo podobne (porovnateľne).⁹ V konečnom dôsledku ide o prejav viacerých významov slova právo, ktoré za-

³ FILIPOVÁ, Z. Dlouhá, široká a krátkozraká novela slovenského zákona sménečného a šekového v Dny práva 2015, Část I. Zákonná regulace v. smluvní úprava, AUB Iuridica MU Brno 2016, s. 53, 64.

⁴ WEYER, F. „Motivy“ zákonů a „důvody“ rozhodnutí, Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy university v Brně III, Brno 1924, s. 15 a n.; ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J. a kol. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatskej Rusi. Díl první, Praha 1935, judikatúra na s. 139; nález Ústavného súdu SR sp. zn. IV. ÚS 209/2010.

⁵ KŮHN, Z. Koncepcie amerických Restatements jako alternativa kodifikace evropského práva? K problematice ustálené koncepcie pramenů práva a jejich střetu s novými realitami, Zákon v kontinentálním právu. Sborník. Eurolex Bohemia, Praha 2005, s. 211-212.

⁶ ROUČEK, F. Občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Všeobecná část I. v Kroměříži, 1927, s. 122.

⁷ KŮHN, Z. Aplikace práva ve složitých případech. K úloze právních principů v judikatuře, Karolinum Praha 2002, podľa citovanej literatúry na s. 261, 266-267.

⁸ Napr. nálezy Ústavného súdu SR sp. zn. III. ÚS 328/05, IV. ÚS 49/06, I. ÚS 26/2010 (č. 74/2010 Zb. Ús.), IV. ÚS 209/2010, rozsudky Najvyššieho súdu SR sp. zn. 4 Cdo 234/2010, 8 Sžf 59/2014 (všetko podľa ASPI); čl. 2 a § 220 ods. 3 Civilného sporového poriadku; MORAVČÍKOVÁ, A. Postavenie a povaha judikatúry v novej procesnej právnej úprave, Právny obzor č. 4/2016, s. 260-261, 267-271.

⁹ Napr. nález Ústavného súdu SR sp. zn. IV. ÚS 15/2014 (podľa ASPI).

hŕňa (okrem iného) nielen to, čo je slušné (spravodlivé), ale aj to, čo je užitočné, či už pre verejný záujem a v civilnom práve pre záujem jednotlivca.¹⁰

Za finančnú podporu pri vydaní tejto publikácie ďakujeme spoločnosti UniCredit Bank Czech Republic and Slovakia, a. s.

September 2018

Autori

¹⁰ Corpus iuris civilis. Digesta. Tomus I (preklad: BLAHO, P. – VAŇKOVÁ, J.). Bratislava : Eurokódex, 2008, s. 53, 57.

PRVÁ ČASŤ: O BANKOVOM PRÁVE

1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY

1.1 Všeobecne o bankovom zákonodarstve

1.1.1 Dôvody a účel osobitnej regulácie podnikania v bankovníctve

Banky historicky vznikli a pôsobia ako podniky (podnikateľské subjekty) špecializované na sprostredkovanie úveru (sústredovaním dočasne voľných peňažných prostriedkov v podobe úspor a sprostredkovaním ich ponuky a dopytu a ich zmluvnou redistribúciou s cieľom ich zhodnotenia, vyrovnávajúce tak medzi záujemcami časový prebytok a nedostatok peňazí) a na sprostredkovanie platieb.¹¹ Ako peňažné či finančné sprostredkovanie sa činnosť bánk, ako jedna z viacerých zložiek finančných služieb (činností), zaraďuje aj v štatistických klasifikáciách.¹² V bankovníctve sa svojimi funkciami líšia centrálné banky jednotlivých štátov a iné (v tej súvislosti označované aj ako obchodné, či komerčné) banky.

Len postupne, pravidelne na pozadí konkrétnych historických skúseností (keď, ako sa niekedy hovorí, „niektoré udalosti preukázali vhodnosť určitých zmien“¹³) boli v jednotlivých krajinách sprísnené podmienky na podnikanie v odvetví bankovníctva a zavedené funkcie centrálnej banky, zamerané na reguláciu množstva peňazí v obehu a regulovanie bankového systému v krajine.

¹¹ *Ottův obchodní slovník. Díl I.*, heslo Banka, s. 131; ENGLIŠ, K. 1938, s. 355, 705-706; KARVAŠ, I. 1947, s. 101-103, 105-106; SAMUELSON, P. A. – NORDHAUS, W. D. I. s. 235-238; POLIDAR, V. 1995, s. 13-15; REVENDA, Z. – MANDEL, M. – KODERA, J. – MUSÍLEK, P. – DVORÁK, P. – BRADA, J. 1996, s. 91-92, 101-104, 111-113; PAVLÁT, V. s. 15-18.

¹² Vyhláška č. 306/2007 Z. z., ktorou sa vydáva Štatistická klasifikácia ekonomických činností. Obdobne predtým vyhláška č. 632/2002 Z. z., ktorou sa vydáva štatistická klasifikácia produkcie.

¹³ Napr. preambula smernice 95/26/ES.

K vzniku centrálnej banky

I. Vznik centrálnej (ústrednej, cedulovej, emisnej) banky na tunajšom území sa datuje do 19. storočia; najskôr to bola Privilegovaná Rakúska národná banka, ktorá získala emisný monopol (privilegium na vydávanie bankoviek) v roku 1817 a v roku 1878 bola založená Rakúsko-uhorská banka /1/. Funkcie (úlohy) centrálneho bankovníctva nemusi v každom prípade a v každom čase vykonávať banková inštitúcia; /2/ napr. po vzniku Československa funkcie štátnej cedulovej banky zastával najskôr bankový ústav ministerstva financií (zákon č. 119/1919 Zb. z. a n. o úprave pomeru k Rakúsko-uhorskej banke; zákon č. 187/1919 Zb. z. a n., ktorým sa upravuje obeh a správa platidiel v československom štáte) a Národná banka československá (zákon č. 347/1920 Zb. z. a n.), ako akciová banka, bola zriadená a začala svoju činnosť až s časovým odstupom (zákon č. 102/1925 Zb. z. a n.), od 1. apríla 1926 /3/. **II.** Porovnaj: /1/ Ottův obchodní slovník. Díl I., heslo Banka; Revenda, Z., 1999, s. 37; Kyjac, P., Biatec č. 7/2008, s. 12-15; /2/ Revenda, Z. – Mandel, M. – Kodera, J. – Musílek, P. – Dvořák, P. – Brada, J., 1996, s. 302; /3/ Rašín, A., s. 95-96; Parlamentné tlačie NZ republiky československej č. 2582 z roku 1920, č. 5067 z roku 1925 a č. 850 z roku 1925; Engliš, K., 1928, s. 465-468; Dominik, R., s. 35; Laštovka, K., s. 286.

V regulácii bankovníctva sa prejavuje istý rozpor prameniáci v tom, že banky na jednej strane, ako prevažne súkromnoprávne inštitúcie, podnikajú na vlastný účet, ale vykonávanie ich funkcií má na strane druhej nezastupiteľný národohospodársky význam, čo ich činnosti dáva isté verejné (verejnoprávne) príznačky.¹⁴ Podmienky oprávnenia na podnikanie v bankovníctve a osobitné povinnosti a obmedzenia pri vykonávaní bankových činností a kontrola ich dodržiavania (bankový dohľad) vychádzajú z toho, že banky pri svojej činnosti nakladajú s cudzími (zverenými) hodnotami a zohľadňujú špecifickú štruktúru ich aktív a pasív vznikajúcich pri peňažnom sprostredkovaní a vplyv porúch v ich činnosti na celé národné hospodárstvo. Názory na túto reguláciu (a jej jednotlivé zložky) nie sú jednotné, regulačné systémy sa v mieste a čase rôznia, ale regulácia bánk, ako taká, (bankovníctvo patrí, napriek určitému striedaniu období regulácie a deregulácie, k najviac regulovaným odvetviám ekonomiky¹⁵) a ďalej sa vyvíja.

Niektoré názory na reguláciu bankovníctva

I. Širšie diskusie na túto tému sa v niektorých krajinách objavili už na prelome 19. a 20. storočia. – s obmedzenými výsledkami. V USA boli zavedené niektoré prvky dohľadu nad bankovníctvom. V Nemecku sa presadilo zverejňovanie bilancií bánk, no idea kontroly bola odmietnutá s poukazaním na riziko plynúce z možnej straty obozretnosti verejnosti s dojmom, že kontrolované banky sú bezpečné. /1/ **II.** Tunajšie kraj-

¹⁴ KYNCL, L. – TÝČ, V. 2013, s. 15.

¹⁵ ROSE, P. S. 1994, s. 124-131; REVENDA, Z. – MANDEL, M. – KODERA, J. – MUŠÍLEK, P. – DVOŘÁK, P. – BRADA, J. 1996, s. 301-303, 358-385; MERVART, J. 1998, s. 89.

*né i kompromisné názory na vhodnosť sanácie súkromno-hospodárskeho podnikania vôbec a možné riziko ľahkomyselnosti zúčastnených z toho plynúce osobitne i na význam preventívnych obmedzení a zákazov a na význam osobnej iniciatívy a slobody pri bankových obchodoch, sa profilovali už pri príprave a uplatňovaní prvého špeciálneho bankového zákonodarstva v Československu po prvej svetovej vojne. /2/ Diskusia pokračovala pri jeho novelizácii v roku 1932, v snahe harmonizovať v požiadavkách na riadne hospodárenie bánk verejný záujem na bezporuchovom plnení ich národohospodárskeho poslania so súkromnohospodárskymi záujmami vkladateľov a iných veriteľov bánk a akcionárov bánk /3/ **III.** Pokles obozretnosti bánk i ich klientov a podpora ich (vedomé alebo nevedomé) rizikového a nadmieru špekulatívneho správania, ako dôsledok štátnych preventívnych a záchranných opatrení pre prípad zlyhania bánk (vedúcich tak k redistribúcii nákladov a výnosov v národnom hospodárstve), boli neskôr označené ako morálny hazard (výraz vznikol pôvodne na označenie poklesu opatrnosti poistených osôb voči poisteným rizikám, čomu sa poisťovne bránili výlukami poistenia a spoluúčastou poisteného). /4/ **IV.** Snahy o legislatívne riešenie tohto problému „raz a navždy“ /5/ sa nedaria. Aj keď zdokonalovanie pravidiel obozretného podnikania bánk a dohľadu nad ich dodržiavaním môžu zmenšiť pravdepodobnosť porúch (kríz) finančného trhu a zvýšiť odolnosť bánk, pre pojmovú prítomnosť rizika na trhu nedokážu vylúčiť, aby sa banky dostali do ťažkostí /6/. **V.** Porovnaj: /1/ Růžička, O., 1924, s. 147-149; /2/ Parlamentná tlač NZ Republiky československej č. 4818 z roku 1924; Pára, J., 1928, s. 119; Růžička, O., 1924, s. 149-151; /3/ Parlamentná tlač NZ Republiky československej č. 1622 z roku 1932; /4/ Bažantová, I., 2010, s. 27-30; Urban, J. 2010, s. 7-13; Mičátek, V., AFIUC 1/2015, s. 87 a n.; /5/ Parlamentná tlač NZ Republiky československej č. 1622 z roku 1932; /6/ Kypr, O., 1932, s. 78; ustanovenie (6) preambuly smernice 2014/59/EÚ; Dvořáček, V. – Čillíková, J. – Pénzeš, P. 2014, s. 24; Urban, J. 2014, s. 157-161.*

Jadrom základných bankových činností je záväzok na výplatu prijatých vkladov (pasív) pri splatnosti a na ich zhodnotenie, ktoré sa dosahuje ich použitím na nadobudnutie rôznych aktív. Tu pramení možný zdroj krízových situácií v činnosti bánk, spôsobených nedostatočnou výnosnosťou aktív a poskytovaných služieb, znehodnotením aktív alebo nedostatkom likvidných aktív, čo môže ohroziť výplatu splatných pasív (platobnú schopnosť banky); činnosť banky je z jej povahy sprevádzaná asymetriou splatnosti jej aktív a pasív.¹⁶ Kritický nesúlad aktív a pasív môžu spôsobiť vnútorné príčiny (nedostatočný stav v organizácii a riadení banky) alebo vplyvy vonkajšieho prostredia. Dôležitosť bankových činností a prirodzená rizikovosť tohto odvetvia podnikania vedú k regulácii, ktorá má predchádzať vzniku bankových kríz.¹⁷ Všeobecná užitočnosť bankových služieb a národohospodársky význam finančnej stability jednotlivých bánk a celého bankového systému sú dôvodom regulácie podmienok pre vznik oprávnenia podnikáť v bankovníctve (regulácia vstupu do bankového sektora) i pra-

¹⁶ KRČMÁR, M. *Biatick* č. 9/2013, s. 14.

¹⁷ MERVART, J. 1998, s. 89-120.

vidiel pre výkon činností bánk (pre obozretné podnikanie bánk) a dohľadu nad ich dodržiavaním. Účelom osobitne predpísaných požiadaviek na začatie a výkon podnikania bánk a dohľadu nad obozretnosťou ich podnikania je riadne vykonávanie bankových služieb a obmedzenie rizík, ktorým sú banky pri svojej činnosti vystavené.¹⁸ V konečnom dôsledku sa zavedenie a používanie regulácie a dohľadu nad finančným trhom spája s možnosťou zlyhania finančného trhu a z porovnania celospoločenských nákladov z toho plynúcich a nákladov na intervenciu štátu, ktorá má takémuto zlyhaniu predchádzať a zmiernovať jeho následky.¹⁹

1.1.2 Bankové zákonodarstvo, idea bankového práva a jej modifikácie

Pôvodné tunajšie bankové predpisy z čias monarchie neboli rozsiahle a mali v zásade dispozitívnu povahu.²⁰ Po opatreniach spojených s osamostatnením meny po vzniku Československa, došlo najskôr k zjednoteniu právneho základu sporiteľní na princípe všeužitočnej (nezištnej, neziskovej) ochrany úspor menej majetných vrstiev spoločnosti (tzv. ľudové peňažníctvo) podľa práva platného v rakúskej časti monarchie, doplneného najmä o povinné odborné revízie (zákon č. 302/1920 Zb. z. a n.). Osobitné bankové zákonodarstvo v tunajšom právnom priestore bolo širšie zavedené v roku 1924, po skúsenostiach s finančnými pomermi po prvej svetovej vojne²¹ a po ďalšom vývoji bolo čiastočne pozmenené a doplnené v roku 1932 (zákon č. 54/1932 Zb. z. a n.).²² Zamerané bolo na sanačné opatrenia a na preventívne opatrenia pre bezpečnosť vkladov a úschov. Preventívne opatrenia pre akciové banky najmä zaviedli štátne povolenie na zriadenie banky, pravidlá pre organizáciu a revízie (kontrolu) bánk, zakázali niektoré obchody, iné obmedzili a v niektorých prípadoch sa dotkli aj obsahu záväzkov z niektorých bankových obchodov.

¹⁸ Preambula smernice 2006/48/ES; preambula nariadenia EÚ č. 575/2013; Parlamentná tlač NR SR č. 953 z roku 2001.

¹⁹ BEŠKYD, A. – FÓLDEŠ, R. – KUCMENOVÁ, S. – KURIC, J. – OROSI, Š. – PÉNZEŠ, P. 2012, s. 81.

²⁰ DOMINIK, R. s. 40.

²¹ Zákon č. 237/1924 Zb. z. a n., ktorým sa zriaďuje Osobitný fond pre zmiernenie strát vzniknutých z povojnových pomerov; zákon č. 238/1924 Zb. z. a n., ktorým sa zriaďuje Všeobecný fond peňažných ústavov v republike Československej; zákon č. 239/1924 Zb. z. a n. o vkladných knižkách, akciových bankách a o revízií bankových ústavov; zákon č. 240/1924 Zb. z. a n. o príročí (moratóriu) na ochranu peňažných ústavov a ich veriteľov; zákon č. 241/1924 Zb. z. a n. o povinnostiach bankárov pri úschove cenných papierov.

²² Parlamentná tlač NZ republiky československej č. 1622 z roku 1932; DOMINIK, R. s. 40-52; KYPR, O. 1932, s. 9-35.

Regulácia sporiteľníctva a akciových bánk po vzniku ČSR

I. V rakúskej časti monarchie mala osobitná právna úprava tzv. ľudového peňažníctva tradíciu už z prvej polovice 19. storočia. V Uhorsku sa peňažné ústavy pod názvom sporiteľňa zakladali prevažne podľa obchodného práva. **1/ II.** Akciové banky sa dovtedy zriaďovali podľa všeobecného akciového práva, ktoré, pokiaľ sa týkalo právnych požiadaviek na vznik spoločnosti, bolo založené v oblasti rakúskeho práva na systéme štátnej koncesie a v oblasti práva uhorského na normatívnom systéme, vyžadujúc om len zápis do obchodného registra; týmto zákonodarstvom došlo k unifikácii tejto otázky pre oblasť bankovníctva, **2/** čo malo obmedziť zakladanie nových bánk a ich filiálok **3/**. **III.** Banky aj v tej dobe boli vyňaté z pôsobnosti živnostenského poriadku, čo (bez pozitívneho vymedzenia bankových činností) im dovoľovalo prevádzkovať napr. obchody s tovarom, ktoré boli jednou z príčin niektorých krízových javov bankovníctva v povojnových pomeroch **4/**. **IV.** Porovnaj: **1/** Parlamentná tlač NZ Republiky československej č. 2622 z roku 1920; Wild, J., s. 166-167; Thurzo, I., s. 289; **2/** Malovský-Wenig, A., 1947, s. 137-138; **3/** Pára, J., 1928, s. 118; Thurzo, I., s. 277, 281; **4/** Laštovka, K., s. 270; Brejch, J. – Fikera, V., 1925, s. 621; Kypř, O., 1932, s. 139-140; Pára, J., 1928, s. 118-119.

Toto osobitné bankové zákonodarstvo bývalo zaraďované do obchodného práva.²³ Používalo sa ako špeciálne predpisy pred všeobecnou úpravou obchodného práva.²⁴ Súhrn právnych noriem upravujúcich postavenie banky a bankové obchody, sa v systematickom triedení právnych noriem podľa kritéria osobného (podľa adresátov) a vecného (druh obchodu), niekedy spolu so súvisiacimi normami (napr. práva šekového), najmä na účely vedecko-pedagogické, ale i pre bankovú prax, traktoval v rámci obchodného práva ako právo bankové.²⁵

Pomery jednotlivých osôb sprostredkujúcich úver, ako aj súvisiaca úprava meny, boli zároveň samostatne tiež predmetom výkladov osobitnej časti správneho práva.

Viacere témy bankového práva mali svoje heslá aj vo vtedy vydávanom Slovníku verejného práva československého. Porovnaj: Laštovka, K., s. 270-291.

Neskôr, po znárodnení bánk, boli verejnoprávne otázky činnosti znárodnených bánk zaradené do hospodárskej správy.²⁶ Po všeobecnom rozšírení činnosti štátu v hospodárstve, v sústave socialistického práva, je štátna regulácia bankovníctva a sporiteľníctva zahŕňaná v správnom práve do (medziodvetvovej) finančnej správy, súčasne ako súčasť finančného práva, upravujúceho celú finančnú sústavu.²⁷ Koncept bankového práva však neupadol do zabudnutia ani v tých časoch.

²³ KARMÁN, J. 1926, s. 664 a n.

²⁴ DOMINIK, R. s. 6; ROUČEK, F. 1938, s. 124.

²⁵ DOMINIK, R. s. 3, 6; ROUČEK, F. 1938, s. 33-37, 124.

²⁶ POŠVÁŘ, J. 1947, s. 244.

²⁷ DELONG, V. a kol., 1976, s. 85-96.

V sústave finančného práva sa rozoznávalo jednak bankové právo finančné, ako súhrn predpisov o právach a povinnostiach bánk (peňažných ústavov) pri regulácii úverov a platobného styku a obehu peňazí a tiež právo bankové, ako praktické označenie pre konglomerát právnych noriem rôznych právnych odvetví zasahujúcich do bankovej činnosti, vrátane práva občianskeho a vtedajšieho práva hospodárskeho;²⁸ všeobecne sa deklarovala zmiešaná povaha niektorých úsekov finančného práva (vrátane úverovania a sporiteľníctva) a styčné body finančného práva s inými odvetviami práva.²⁹

1.1.3 Súčasný stav: spolupôsobenie právneho poriadku EÚ a vnútroštátneho práva

Konkrétna podoba regulácie bankovníctva závisí od rôznych okolností (vrátane tradícií a konkrétnych dobových a miestnych reálií).

Téma právnej úpravy (regulácie) postavenia centrálnej banky a komerčných bánk, ich činnosti a záväzkových vzťahov pri nej vznikajúcich, bola v tunajšom priestore novo nastolená pri postupnom obnovení trhového hospodárstva. V prvom rade v súvislosti s oddelením emisnej a úverovo-obchodnej činnosti bankovej sústavy (zákon č. 130/1989 Zb. o Štátnej banke československej a zákon č. 158/1989 Zb. o bankách a sporiteľniach) a osobitne aj po začatí zblížovania s právom Európskych spoločenstiev a neskôr Európskej únie. Európska dohoda o pridružení z roku 1993 (č. 158/1997 Z. z.) medzi oblasťami, ktoré má zblížovanie práva zahŕňať, menovite uvádzala aj bankové právo, a to popri vedení účtov, ostatných finančných službách a ochrane spotrebiteľa (čl. 46, 50, 70, 84 a príloha č. XVIa). Súčasná slovenská právna úprava bankovníctva je výsledkom harmonizácie tunajšieho práva s pravidlami bankovej činnosti v Európskej únii.

Obnovenie dvojstupňovej bankovej sústavy a harmonizácia s pravidlami Európskej únie

I. Tzv. dvojstupňová banková sústava bola zavedená k 1. januáru 1990. Štátna banka československá dovedy okrem funkcie ústrednej banky s určitými oprávneniami ústredného orgánu štátnej správy, vykonávala aj úlohy obchodnej banky (úverovej a investičnej banky a banky pre platobný styk a zúčtovanie). Oddelenie činnosti obchodných bánk od činnosti ústrednej banky znamenalo nové zákonné vymedzenie postavenia Štátnej banky československej a inštitucionálne vylčenie jej komerčných aktivít v Českej republike a v Slovenskej republike do dvoch komerčných bánk vo forme štátnych peňažných ústavov (neskôr transformovaných na akciové spoločnosti). Zároveň boli dovedajšie ostatné banky a sporiteľne zákonom vyhlásené za štátne peňažné

²⁸ SPÁČIL, B. 1970, s. 11, 65, 69-71, 134-145.

²⁹ SLOVINSKÝ, A. – GIRÁŠEK, J. 1974, s. 5-6, 43-49, 63-96, 280-305, 323-352.

ústavy regulované novou právnou úpravou zakladania, činnosti, hospodárenia a štátneho dozoru bánk a sporiteľní. /1/ **II.** Zákony z roku 1989 boli pripravené ešte podľa zásad z roku 1988 v rámci vtedajšej koncepcie komplexnej prestavby hospodárskeho mechanizmu. Právna úprava bankovej sústavy bola čoskoro nahradená novou [zákon č. 21/1992 Zb. o bankách („zákon č. 21/1992 Zb.“) a zákon č. 22/1992 Zb. o Štátnej banke česko-slovenskej („zákon č. 22/1992 Zb.“)], keďže nasledujúce reformy si vyžiadali zmeny plne porovnateľné s úpravou bankovníctva v štátoch s trhovou ekonomikou a v prípade ŠBCS aj s ústrednými bankami federatívneho štátu. /2/ **III.** Už pri príprave zákona č. 21/1992 Zb. a zákona č. 22/1992 Zb. sa zohľadňovali požiadavky direktív Európskych spoločenstiev pre obchodné bankovníctvo i existujúce návrhy Európskeho systému centrálnych bánk /3/. Tzv. Asociačná dohoda uvádza ako dôvody regulačných opatrení vo finančných službách vykonávanie novej politiky, zabezpečenie ochrany investorov a vkladateľov a zabezpečenie integrity a stability finančnej sústavy /4/. Podľa nadväzujúcej tzv. Bielej knihy, legislatíva bánk a iných finančných inštitúcií vykazuje jednak spoločné znaky so všeobecnou legislatívou iných odvetví služieb a jednak zahŕňa prísnejšiu reguláciu vychádzajúcu z toho, že tieto inštitúcie pracujú s peniazmi svojich klientov a sleduje ochranu týchto klientov na jednej strane, a tiež ochranu samotného sektora finančnictva pred rizikom „dominového efektu“ spôsobeného zlyhaním jednej z finančných inštitúcií /5/. **IV.** Porovnaj: /1/ Parlamentná tlač FZ ČSSR č. 149 a č. 173 z roku 1989; /2/ Parlamentná tlač FZ ČSFR č. 1023 a č. 1024 z roku 1991; /3/ Parlamentná tlač FZ ČSFR č. 1023 a č. 1024 z roku 1991; /4/ Európska dohoda o pridružení uzatvorená medzi Európskymi spoločenstvami a ich členskými štátmi na strane jednej a Slovenskou republikou na strane druhej (čl. 46; oznámenie Ministerstva zahraničných vecí SR č. 158/1997 Z. z.); /5/ Biela kniha, Príloha, s. 289-301.

Spolupôsobenie právneho poriadku Európskej únie a vnútroštátneho práva sa uplatňuje podľa všeobecných pravidiel pre vzťah medzi nimi (článok 7 ods. 2 Ústavy SR v znení ústavného zákona č. 90/2001 Z. z.).³⁰ Ten je založený na jednotnej a úplnej platnosti práva Únie (európskeho práva) v celej oblasti pôsobnosti Únie a na jeho priamej uplatniteľnosti a v prípade ich kolízie (týkajúcej sa rozporu s ustanoveniami práva Únie priznávajúcimi priame práva a ukladajúcimi povinnosti) na prednosti práva Únie pred vnútroštátnym právom a na povinnosti výkladu vnútroštátneho práva v súlade s právom Únie (všetko za vymedzených predpokladov);³¹ takáto pluralita právnych poriadkov, osobitne aj pri častej nejasnosti a nezrozumiteľnosti ustanovení práva Únie (ďalej prenášanaj do vnútroštátneho práva), je spôsobilá znižovať právnu istotu adresátov práva³² (aj keď niekedy nejednoznačné formulácie únijnej legislatívy pôsobia, primera-

³⁰ Parlamentné tlače NR SR č. 643 a 643a z roku 2000; DRGONEC, J. 2004, s. 85-87.

³¹ BORCHARDT, K. D. 2011, s. 117-127; BESKYD, A. – FÖLDEŠ, R. – KUCMENO-VÁ, S. – KURIC, J. – OROSI, Š. – PÉNZEŠ, P. 2012, s. 35-40.

³² DRGONEC, J. 2013, s. 1463-1489.

ne zvolenej miere harmonizácie, v záujme rozmanitosti prístupov na dosiahnutie jej cieľov³³).

Pokiaľ ide o formy právnych aktov Únie, použijú sa tak v prvom rade nariadenia jej orgánov, ktoré bez ďalšieho úkonu členského štátu priamo zaväzujú a oprávňujú členské štáty a osoby, ktorým sú určené. Všeobecne je však častejšie používanie smerníc orgánov Únie, ktoré vyžadujú prispôsobenie vnútroštátneho právneho poriadku ustanoveniam práva Únie, a ktoré priamo zaväzujú len členské štáty a súkromným osobám vznikajú práva a povinnosti až z aktu členského štátu, ktorým sa vykonáva príslušná smernica. Ak vykonávacie akty členského štátu neboli vydané alebo sú chybné, možno sa za určitých vymedzených okolností dovoliť ustanovenia smernice, ktorá tak môže nadobudnúť priame účinky, najmä ak ide o priaznivejšiu úpravu oproti neprispôsobeným ustanoveniam vnútroštátneho práva, predovšetkým v oblasti verejného (administratívneho) práva, čo má v zásade sankčnú povahu, vrátane práva na náhradu škody proti štátu;³⁴ naproti tomu medzi jednotlivcami sa priamy účinok smernice v takýchto prípadoch vylučuje³⁵ (s výnimkou smernice len konkretizujúcej zásady primárneho úijného práva, napr. zásady rovnosti zaobchádzania³⁶).

Vnútroštátne právo sa tak uplatní ako vykonávací akt smernice Únie a tiež vo veciach právom Únie neupravených (tzv. vyplnenie medzier v právnom poriadku Európskej únie), vždy (po uplynutí lehoty na prebratie smernice) vykladané v súlade so smernicami Únie (tzv. eurokonformný výklad; nielen podľa doslovného výkladu rôznych autentických jazykových znení, ale osobitne aj podľa cieľa, ktorý má byť prebratím smernice dosiahnutý³⁷).³⁸

1.1.4 K vymedzeniu pojmu banka

Banky boli v niekdajšom obchodnom práve špeciálnym prípadom obchodníka. Obchodníkom na účely obchodného práva sa vtedy rozumel (§ 3 Uhorského obchodného zákona) ten, kto sa vo vlastnom mene zaoberá obchodmi živnostensky (t. j. za účelom trvalého zisku, či zárobku). Bankové úkony (obchody),

³³ RABAN, P. 2017, s. 49, 66.

³⁴ Napr. rozsudky Súdneho dvora C-6/90, C-62/00, C-397/01 až C-403/01.

³⁵ Napr. rozsudky Súdneho dvora C-152/84, C-91/92, C-397/01 až C-403/01.

³⁶ Napr. rozsudok Súdneho dvora C-555/07.

³⁷ Napr. rozsudky Súdneho dvora C-14/83, C-91/92, C-397/01 až C-403/01, C-555/07.

³⁸ BORCHARDT, K. D. 2011, s. 88-99, 118-119; HETTEŠ, F. *Biatec* č. 1/2006, s. 15-16; ROHAL, P. *Justičná revue* č. 5/2007, s. 707-719; HODÁS, M. Nariadenie Európskej únie z pohľadu normotvorby, *Právny obzor* č. 3/2014, s. 280 a n.; BRÍZA, P. BOBEK, M. *Bulletin advokacie* č. 12/2011, s. 23-31.

takéto (živnostenské) vykonávanie ktorých potom vymedzuje banku, legálne definované všeobecne neboli (§ 259 bod 2 Uhorského obchodného zákona); ich vymedzenie doktrínou a judikatúrou sa odvodzovalo od jednotlivých spôsobov sprostredkovania úveru a platieb a obchodov s tým súvisiacich.³⁹

Vymedzenie banky vykonávaním bankových obchodov, zostalo zachované dodnes, pravda, čo sú to bankové obchody ustanovuje už zákon sám a ten tiež predpisuje osobitné osobné vlastnosti banky, k čomu (prakticky všeobecne) pristupuje verejnoprávna autorizácia osoby na vykonávanie (regulovaných) bankových činností.⁴⁰

Vymedzenie banky pomocou vykonávaných činností sa týka aj samotného označenia banky, ktorého etymologický pôvod sa viaže na taliansky výraz banco, označujúci stôl, ktorý pri svojej činnosti používali starodávni zmenárnici. Porovnaj: Ottův obchodní slovník. Díl I., heslo Banka, s. 130; Eliáš, K. – Bartošíková, M. – Pokorná, J. a kol., 2003, s. 481-482.

1.2 Súčasná regulácia bankovníctva

1.2.1 Zákonná definícia banky

V súčasnom tunajšom práve je bankou zákonom kvalifikovaná osoba, ktorá je oprávnená prijímať vklady a poskytovať úvery na základe bankového povolenia.

Podľa zákonnej definície, banka je právnická osoba so sídlom na území Slovenskej republiky založená ako akciová spoločnosť (podľa Obchodného zákonníka), ktorá je úverovou inštitúciou podľa práva Európskej únie a ktorá má bankové povolenie (čl. I § 2 ods. 1 prvá veta zákona o bankách v znení zákona č. 213/2014 Z. z.); podľa zákonného odkazu na únijné právo, úverová inštitúcia je spoločnosť, ktorej predmetom činnosti je prijímanie vkladov alebo iných návratných peňažných prostriedkov od verejnosti a poskytovanie úverov na vlastný účet (čl. 4 ods. 1 bod 1 nariadenia č. 575/2013).

V úprave zákona č. 21/1992 Zb. sa pre štátne banky pripúšťala aj forma štátneho peňažného ústavu (§ 1 ods. 1, § 36). Podľa zákona o bankách došlo k premene (transformácii) bánk vo forme štátnych peňažných ústavov na akciové spoločnosti (§ 121). Porovnaj: Parlamentná tlač NR SR č. 953 z roku 2001.

³⁹ Ottův obchodní slovník. Díl I., heslo Banka, s. 129-130; MALOVSKÝ-WENIG, A. 1947, s. 28-29, 39-41; DOMINIK, R. s. 8-9; ROUČEK, F. 1938, s. 67, 124.

⁴⁰ HESEKOVÁ – BOJMÍROVÁ, S. *Biatic* č. 2/2015, s. 14-18.

Vykonávanie bankových činností je podnikateľskou činnosťou (§ 1, § 2 ods. 9 zákona o bankách).

V skoršej európskej úprave: úverová inštitúcia je podnik, ktorého podnikateľskou činnosťou je prijímanie vkladov alebo iných návratných zdrojov od verejnosti a poskytovanie úverov na vlastný účet [čl. 4 ods. 1 písm. a) smernice 2006/48/ES].

1.2.2 Bankové zákonodarstvo, bankové právo a všeobecná právna infraštruktúra v činnosti bánk

V bankovom zákonodarstve, ako účelovom súbore právnych noriem, vymedzenom špecializovanou osobou ich adresáta a jeho zákonom vymedzeným predmetom činnosti, je rozlišiteľná právna úprava centrálného (emisného) bankovníctva a právna úprava bankovníctva komerčného (rozdielna podľa odlišného postavenia a funkcií emisnej banky a ostatných bánk). Ide o rozsiahlu problematiku, ktorej úprava spadá do práva verejného i súkromného. Okrem predpisov špeciálne adresovaných bankám, sú pre bankovú sústavu podstatné aj použiteľné všeobecné predpisy a ich praktické aplikovanie (tzv. všeobecná právna infraštruktúra).⁴¹

Pokiaľ ide o tzv. všeobecnú právnu infraštruktúru, napr. už v 19. storočí dočasné súdne pravidlá uhorskej iudexkuriálnej konferencie zdôraznili význam pozemnoknižnej sústavy pre bezpečnosť práv a majetku a bezpečnosť bankového úveru na nej sa zakladajúcej. Porovnaj: Turner, A. – Asztély, A., 1926, s. 191.

Systémové súvislosti bankového práva

Odhliadnuc od bližšieho posudzovania kritérií pre odvetvové členenie práva, dá sa o zákonnej úprave pomerov komerčných bánk hovoriť ako o bankovom práve, v ktorom je rozpoznateľná zákonná úprava práva na podnikanie v bankovníctve (zahŕňajúca podmienky získania podnikateľského oprávnenia a podmienky a obmedzenia jeho vykonávania), špeciálna úprava práva obchodných spoločností, úprava osobitnej verejnej správy, týkajúcej sa dohľadu nad dodržiavaním požiadaviek na podnikanie bánk a predchádzania krízovým situáciám a ich riešenia a napokon je to úprava záväzkov pri vykonávaní povolených bankových činností (bankové právo záväzkové).

I. *Právo Európskej únie, ktorého predmetom je harmonizácia bankového zákonodarstva členských krajín /1/ bolo označené ako bankové právo (ako zložka práva obchodného) /2/. Premietajú sa v ňom tak všeobecné zásady pre vzťah práva Únie a vnútro-*

⁴¹ Biela kniha, Príloha, s. 289-301.

štátneho práva a tiež špecifické zásady vlastné bankovníctvu /3/. V knižnom spracovaní tejto problematiky (s prihliadnutím na prevažujúce účely a potreby vedecko-pedagogické alebo orientácie na bankovú prax) sa v rôznych proporciách podáva téma právneho postavenia a činnosti bánk, bankového dohľadu a záväzkového práva, a tak či onak sa vymedzuje voči finančnému právu všeobecne (keď je ponímané ako samostatné právne odvetvie), či voči právu finančného trhu (úprava subjektov finančného trhu) alebo finančných služieb (úprava nástrojov finančného trhu), /4/ ale aj iných právnych odvetví, najmä záväzkového práva /5/. Súčasné knižné spracovanie pomerov bánk a bankových obchodov (v rozsahu tzv. bankových zmlúv v úprave Obchodného zákonníka aj so zmlouvou o úvere, ale aj v širšom poňatí), napriek viacerým novotám, ktoré čas priniesol, v zásade nadväzuje na spracovanie bankového práva v náuke obchodného a správneho práva po vzniku špeciálneho bankového zákonodarstva. **II. Porovnaj:** /1/ Biela kniha, Príloha, s. 289-301; /2/ Tichý, L. – Arnold, R. – Svoboda, P. – Zemánek, J. – Král, R. 1999, s. 17-18, 78-79, 581 a n., 610 a n.; /3/ Hetteš, F., Biatic č. 7/2004, s. 6-8; /4/ Balko, L. – Babčák, V. a kol., 2009, s. 17-18, 78-79, 581 a n., 610 a n.; Grúň, L. 1996; Grúň, L. 1997, s. 68-83; Balko, L. 2000; Balko, L. 2001; Balko, L., Biatic č. 4/2005, s. 8-11, č. 5/2005, s. 7-11; Balko, L. – Grúň, L. 2001; Kubincová, S., Biatic č. 3/2005, s. 13-14; Čunderlík, L., 2011, s. 60-61; Beskyd, A. – Földes, R. – Kucmenová, S. – Kuric, J. – Orosi, Š. – Pénzeš, P., s. 61; Kyncl, L., Týč, V., 2013, s. 14-16, 23-26; /5/ Jirkůvová, M. – Marek, K. – Tomíčková, S., 1995; Plíva, S. – Elek, Š. – Liška, P. – Marek, K., 2009; Beskyd, A. – Földes, R. – Kucmenová, S. – Kuric, J. – Orosi, Š. – Pénzeš, P., s. 177 a n.

Základnými vnútroštátnymi predpismi pre bankovníctvo sú zákon o Národnej banke Slovenska a zákon o bankách (čl. I zákona č. 483/2001 Z. z. v znení neskorších predpisov).⁴²

Zákon o bankách je svojím obsahom v zásade predpis o pravidlách zriaďovania bánk, o požiadavkách na ich podnikanie a o dohľade nad činnosťou bánk (§ 1 zákona o bankách, čl. 1 ods. 1 smernice 2006/48/ES). Právna úprava postavenia a činnosti bánk v zákone o bankách je jednak zákonnou úpravou podmienok a obmedzení vykonávania ústavného práva na podnikanie (čl. 35 ods. 1 a 2, čl. 51 ods. 1 Ústavy) a jednak špeciálnou (pozmeňujúcou a doplňujúcou) úpravou práva obchodných spoločností, ktorá sa použije, ak zákon o bankách neustanovuje inak (čl. I § 2 ods. 12 zákona o bankách).

Právo na podnikanie v bankovníctve

Bankovým povolením sa udeľuje oprávnenie na podnikanie (§ 2 ods. 3 zákona o bankách, čl. 4 ods. 1 bod 42 nariadenia č. 575/2013). Zákonná úprava podmienok a obmedzení podnikania v bankovníctve umožňuje získať podnikateľské oprávnenie tohto druhu len právnickým osobám, a to len právnickým oso-

⁴² Predtým zákon č. 21/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.

bám predpísanej právnej formy, ktorou je akciová spoločnosť (čl. I § 2 ods. 1 zákona o bankách).

I. Ústavné právo na podnikanie (čl. 35 ods. 1 Ústavy) patrí k tým, ktorých sa možno domáhať len v medziach zákonov, ktoré vykonávajú ustanovenie Ústavy, ktorým je čl. 35 ods. 2 a čl. 51 ods. 1). Keďže je takto zaručené nie Ústavou ale zákonom, označuje sa aj ako kváziústavné právo a Ústava sama zahŕňa vlastne pozitívny záväzok štátu na vydanie takejto zákonnej úpravy /1/. Zákon o bankách je jedným z takýchto vykonávacích zákonov /2/. **II.** Ústavné práva sa všeobecne (a osobitne aj právo na podnikanie) priznávajú fyzickým osobám. Nie celkom je jasno v otázke ústavnoprávnej spôsobilosti či ústavnej ochrany právnických osôb. Od názoru, že právnickým osobám sa priznáva, len ak je tak ustanovené výslovné, sa z princípu právneho štátu (čl. 1 Ústavy) tiež odvodzuje aj širšia ústavnoprávna ochrana právnických osôb, napr. aj právo na prístup k súdu (na súdnu ochranu) a právo vlastníť majetok a len postupne aj právo na podnikanie, ako právo zaručené každému. /3/ V prípade práva na podnikanie v bankovníctve, môže fyzická osoba toto právo uplatniť len účasťou na podnikaní právnickej osoby, ktorá je bankou. **III.** Obsah výrazu právnická osoba (v staršej terminológii aj morálna osoba) nie je celkom jednotne chápaný. Vo všeobecnej úprave právnych osôb (subjektov) v Občianskom zákonníku, označuje od človeka (prirodzenej či fyzickej osoby) rozdielne entity, o ktorých zákon ustanovuje, že sú právnickou osobou (osobou právom vytvorenou, fingovanou) a ktorým zákon priznáva právnu spôsobilosť, spôsobilosť mať práva a povinnosti a spôsobilosť na právne úkony (§ 18, § 19a ods. 1 a § 20); koncepcie zhodne už § 8 ods. 1 niekdajšieho Zákonníka medzinárodného obchodu z roku 1963. Právnická osoba je charakterizovaná právnymi vzťahmi voči svojmu zriaďovateľovi (zriaďovateľom) a voči tretím osobám. Jej účelom ako právnej ustanovizne je umožniť odčlenenie určitého čiastkového záujmu zriaďovateľa a jeho inštitucionalizáciu samostatnou právnou subjektivitou (viažucou sa v prvom rade na vlastný majetok právnickej osoby), spôsobilosťou na práva a povinnosti, pravda neúplnou – s výnimkou práv a povinností vlastných len fyzickým osobám (prípadne i spôsobilosťou na právne úkony, ako je to v úprave § 20 OZ, ako aj procesnoprávnou spôsobilosťou). /4/ **IV.** Porovnaj: /1/ Drgonec, J., 2004, s. 401-404; /2/ Drgonec, J., 2004, s. 279, 401; Čič, M. a kol., s. 77-81, 180, 182, 247; /3/ Knapp, V., 1995, s. 993-994; Drgonec, J., 2004, s. 72-73, 279; Nález Ústavného súdu SR PL. ÚS 3/09, č. 3/2011 Zb. Ús.; /4/ Krčmář, J., 1932, s. 146-148; Rouček, F. – Sedláček, J. a kol., Díl druhý, s. 251-252; Luby, Š., 1941, s. 263, 265, 266; Bárta, J., Právník č. 2/1995, s. 89-99; Knapp, V., Právník č. 10-11/1995, s. 980-1001; Pauknerová, M., 1998, s. 20-25; Hurdík, J., 2003, s. IX, s. 37-38, 53; Círák, J., Ficová, S. a kol., 2008, s. 232-233, 239-244; Legislatívny zámer 2002, s. 17; Legislatívny zámer 2008, s. 50-51.

Požiadavky na podnikanie bánk a dohľad nad ich činnosťou

Zákon ukladá bankám postupovať pri výkone svojej činnosti obozretne (§ 27 zákona o bankách).⁴³ V tejto súvislosti je bankám predpísaných viacero požia-

⁴³ Tak v zhodnej formulácii už § 11a ods. 1 zákona č. 21/1992 Zb. v znení zákona č. 252/1999 Z. z. Porovnaj: Parlamentná tlač NR SR č. 308 z roku 1999.

daviek týkajúcich sa organizácie a riadenia banky i podnikania banky (vykonávanie jej činnosti). Predpokladov na ich dosiahnutie sa týka už posudzovanie žiadosti o udelenie bankového povolenia (§ 7, § 8 zákona o bankách v znení zákona č. 132/2013 Z. z.⁴⁴) a ich dodržiavanie pri výkone bankových činností je predmetom dohľadu vykonávaného Národnou bankou Slovenska (§ 6 ods. 1, ods. 2 zákona o bankách v znení zákona č. 644/2006 Z. z.⁴⁵).

Právnych požiadaviek na podnikanie bánk (na vykonávanie bankových činností) je viacero a ony samé i nedostatky v ich dodržiavaní môžu byť rôznej závažnosti (§ 50 ods. 1 zákona o bankách).

K pravidlám (požiadavkám) obozretného podnikania bánk

I. *Ide o vyvíjajúcu sa tému (obsahovo i terminologicky). Osobitný význam sa medzi požiadavkami na vykonávanie bankových činností prikladá zásadám obozretného podnikania, či jednotlivým pravidlám obozretného podnikania, za ktoré sa považujú plnenie požiadaviek vo vzťahu k určitým rizikám, najmä požiadavkám na vlastné zdroje a likviditu a na dodržiavanie obmedzení majetkovej angažovanosti (čl. 1 nariadenia EÚ č. 575/2013, § 6 ods. 3, § 23 ods. 4 zákona o bankách v znení zákona č. 644/2006 Z. z.).* /1/ *V určovaní jednotlivých požiadaviek obozretného podnikania zostávajú zachované dôvody na ich podzákonnú úpravu, podobné dobe vzniku tunajšej úpravy bánk (vývoj požiadaviek a metodiky ich výpočtu),* /2/ *ale rozsah a podrobnosť zákonnej úpravy sa značne rozrástli; v zákone č. 21/1992 Zb. bola úprava vtedajších pravidiel likvidity a bezpečnej prevádzky zahrnutá do štyroch stručných ustanovení, vrátane jedného splnomocňovacieho (§ 12 až 15). Primerane tomu sa zvýšila aj frekvencia zmien zákonnej úpravy.* **II.** *Porovnaj: /1/ Parlamentná tlač NR SR č. 83 z roku 2006; ustanovenie (7), (8) preambuly niekdajšej smernice č. 2006/48/ES a jej kapitola 2 (technické nástroje dohľadu nad obozretným podnikaním); ustanovenie (15) smernice 2013/36/EÚ; /2/ Parlamentná tlač FZ ČSFR č. 1023 z roku 1991.*

Dohľad nad činnosťou bánk je zložkou dohľadu nad finančným trhom (dohľad nad finančným trhom v oblasti bankovníctva; popri dohľade nad finančným trhom v oblasti kapitálového trhu, poisťovníctva a dôchodkového sporenia), organizačne integrovaným v pôsobnosti Národnej banky Slovenska (§ 1 ods. 1 zákona č. 747/2004 Z. z. o dohľade nad finančným trhom,⁴⁶ § 2 ods. 3, § 36 zákona č. 566/1992 Zb. v znení zákona č. 519/2005 Z. z.⁴⁷), vrátane dohľadu v oblasti ochrany finančných spotrebiteľov [§ 1 ods. 2, ods. 3 písm. c) zákona č. 747/2004 Z. z. v znení zákona č. 373/2014 Z. z.],⁴⁸ Národná banka Slovenska je ako príslušný vnútroštátny orgán zúčastneného členského štátu zložkou jed-

⁴⁴ Parlamentná tlač NR SR č. 405a z roku 2013.

⁴⁵ Parlamentná tlač NR SR č. 83 z roku 2006.

⁴⁶ Parlamentná tlač NR SR č. 790 z roku 2004.

⁴⁷ Parlamentná tlač NR SR č. 1219 z roku 2005.

⁴⁸ Parlamentná tlač NR SR č. 1209 z roku 2014.

notného mechanizmu dohľadu vykonávaného nad bankami (úverovými inštitúciami) a ako taká, podľa významu dohliadaných osôb, buď vykonáva priamy dohľad nad nimi sama, alebo poskytuje spoluprácu Európskej centrálnej banke pri ňou vykonávanom priamom dohľade.⁴⁹ Zároveň, ako vnútroštátny orgán dohľadu nad finančným trhom v členskom štáte, je Národná banka Slovenska zložkou Európskeho systému finančného dohľadu a plní voči iným účastníkom a Európskej centrálnej banke úlohy z toho vyplývajúce [§ 1 ods. 3 písm. h) zákona č. 747/2004 Z. z. v znení zákona č. 373/2014 Z. z.; obdobne tak už v § 1 ods. 3 písm. e) zákona č. 747/2004 v znení zákona č. 394/2011 Z. z.;⁵⁰ čl. 3 nariadenia č. 1024/2013; čl. 1 až 3 nariadenia č. 1092/2010; čl. 1 a 2 nariadenia č. 1093/2010].

Bankový dohľad zahŕňa zistenie skutočného stavu dohliadaných (kontrolovaných) záležitostí v činnosti banky (§ 6 ods. 2 zákona o bankách; § 2 ods. 1 zákona č. 747/2004 Z. z.), jeho posúdenie podľa požiadaviek ustanovených zákonom alebo na základe zákona a podmienok určených v rozhodnutí podľa zákona a pri ich nedodržovaní oprávnenie uložiť nápravné opatrenie (na odstránenie zistených nedostatkov) alebo pokutu [§ 50 ods. 1 zákona o bankách; § 1 ods. 3 písm. a) bod 2 zákona č. 747/2004 Z. z.].

K dohľadu nad činnosťou bánk a zameraniu jeho činnosti

I. Na označenie dohľadu nad činnosťou bánk bol istý čas použitý aj výraz dozor nad vykonávaním bankových činností [§ 2 písm. d) zákona č. 566/1992 Zb.], neskôr striktne nahradený slovom dohľad [§ 2 písm. d) zákona č. 566/1992 Zb. v znení zákona č. 149/2001 Z. z.] /1/. **II.** Slová dohľad, dozor a kontrola majú vo všeobecnom poňatí blízke významy, z ktorých kontrola, kontrolná činnosť sa zdá byť najušeobecnejším výrazom. Ako výrazy právnej terminológie dostávajú rozdiely vyplývajúce z pozitívneho práva ohľadne ich predmetu a účelu (a s účelom súvisiacimi oprávneniami), niekedy aj ohľadne vzťahu podriadenosti (alebo nepodriadenosti) kontrolujúceho a kontrolovaného. /2/ **III.** Už pri zavádzaní dvojstupňovej bankovej sústavy v roku 1989 bol v činnostiach vtedajšej centrálnej banky stručne ustanovený (§ 17 zákona č. 130/1989 Zb.) aj dohľad nad dodržiavaním dotknutých právnych predpisov a podmienok určených vydanými povoleniami (bankový dohľad) /3/. Pravidlo, že činnosť bánk podlieha bankovému dohľadu bolo (s odkazom na jeho vymedzenie v úprave úloh centrálnej ban-

⁴⁹ § 1 ods. 3 písm. d) zákona č. 747/2004 Z. z. v znení zákona č. 373/2014 Z. z.; nariadenie č. 1024/2013 (čl. 1 až 6); nariadenie č. 468/2014; ČILLÍKOVÁ, J. – PÉNZEŠ, P. *Biatic*, 2012, s. 8-10; PÉNZEŠ, P. 2012, s. 11-13; DVOŘÁČEK, V. – ČILLÍKOVÁ, J. – PÉNZEŠ, P. 2013, s. 12-13; Výročná správa ECB o činnosti dohľadu 2014, marec 2015 (www.nbs.sk); MAZÚR, J. – DAUDRIKH, Y. 2014, s. 415-421.

⁵⁰ Parlamentná tlač NR SR č. 437 z roku 2011; Parlamentná tlač NR SR č. 1209 z roku 2014; NEBESKÝ, Š. – PALUŠ, P. – PÉNZEŠ, P. – ŠESTÁK, L. 2010, s. 22-27; BESKYD, A. – FÓLDEŠ, R. – KUCMENOVÁ, S. – KURIC, J. – OROSI, Š. – PÉNZEŠ, P. 2012, s. 99-103; DVOŘÁČEK, V. – ČILLÍKOVÁ, J. – NÁDASKÝ, A. – MEDVEC, M. 2014, s. 14-19.

ky) obsiahnuté aj v neskoršom zákone č. 21/1992 Zb. (§ 25) /4/. Z viacerých, vo svete známych spôsobov organizácie bankového dohľadu bolo vtedy zachované jeho začlenenie do centrálnej banky (§ 48 až 50 zákona č. 22/1992 Zb.), /5/ čo bolo prevzaté aj do pôsobnosti Národnej banky Slovenska (§ 36 zákona č. 566/1992 Zb.); bankový dohľad NBS bol vtedy zároveň doplnený štátnym dozorom ministerstva financií (§ 37 zákona č. 566/1992 Zb.), /6/ ktorý bol ako duplicitný vypustený zákonom č. 149/2001 Z. z. /7/. **IV.** Zákomom č. 747/2004 Z. z. prešla na Národnú banku Slovenska pôsobnosť zároveň zrušeného Úradu pre finančný trh (§ 45); Úrad pre finančný trh bol zriadený zákonom č. 329/2000 Z. z., ako orgán štátnej správy na vykonávanie štátneho dozoru nad kapitálovým trhom a poisťovníctvom a na plnenie ďalších úloh štátnej správy pre oblasť kapitálového trhu a poisťovníctva. Úrad a jeho činnosť boli potom novopravené ešte zákonom č. 96/2002 Z. z. o dohľade nad finančným trhom (v oblasti kapitálového trhu a poisťovníctva), ktorý bol tiež zrušený zákonom č. 747/2004 Z. z. (§ 46). **V.** Vo svojom zákonnom vymedzení pôsobí bankový dohľad ako druh následnej kontroly so sankčnými oprávneniami (o kontrole ako zložke bankového dohľadu svojho času výslovne § 48 ods. 2 písm. c) zákona č. 22/1992 Zb. a § 36 ods. 2 písm. c) zákona č. 566/1992 Zb., neskôr ods. 2 písm. b) v znení zákona č. 149/2001 Z. z.) /8/. **VI.** Osobitným druhom opatrenia na nápravu nedostatkov zistených v činnosti banky je nútená správa, na zavedenie ktorej sa tiež vyžaduje zistenie zákonom ustanovených dôvodov, a to takých, ktoré nevyklučujú odstránenie zistených nedostatkov v činnosti banky prechodom určitých riadiacich funkcií na vymenovaného správcu [§ 50 ods. 1 písm. j), § 53, § 54, § 55 ods. 1 zákona o bankách]; /9/ na dosiahnutie účelu nútenej správy môžu byť obmedzené aj práva tretích osôb (§ 53 ods. 3) /10/. Počas nútenej správy môže Národná banka Slovenska poskytnúť banke finančnú pomoc (vo forme úveru) na odstránenie dočasného nedostatku likvidity (§ 61) /11/. **VII.** Krajným opatrením na nápravu je odobratie bankového povolenia pri zistení zákonom vymenovaných nedostatkov [§ 50 ods. 1 písm. f), § 63 zákona o bankách]. **VIII.** Do pôsobnosti Národnej banky Slovenska ako orgánu bankového dohľadu sú zverené aj niektoré súvisiace úlohy. Tak sa k náplni bankového dohľadu priradujú aj funkcie preventívnej kontroly, v prvom rade posudzovanie žiadostí o udelenie povolenia pôsobiť ako banka /12/ a podobne viaceré zákonom požadované predchádzajúce súhlasy, najmä na vykonávanie nebankových činností pre iného (§ 2 ods. 10 zákona o bankách), na zmenu niektorých okolností, ktoré boli podkladom na udelenie bankového povolenia, ako je sídlo banky, stanovky a niektoré personálne zmeny (§ 9 ods. 4), na zriadenie pobočky v zahraničí (§ 13 ods. 1, § 23 ods. 8), na vymenované dispozície s kvalifikovanou účasťou na banke, s bankou a s jej podnikom či akciami (§ 28), /13/ na použitie určitých spôsobov riadenia rizika (§ 30, § 31, § 32), či s ozdravným plánom (§ 33p ods. 1); dodržovanie podmienok týchto súhlasov je predmetom následnej kontroly (§ 50 ods. 1). Podobnej povahy je aj registrácia zastúpenia zahraničnej banky (§ 22) /14/. **IX.** V ešte širšom poňatí bankového dohľadu sa do jeho rámca zahŕňa i regulačná funkcia Národnej banky Slovenska, ktorá takto typicky ustanovuje pravidlá obozretného podnikania, pravidlá bezpečnej prevádzky a ďalšie požiadavky na podnikanie dohľadaných subjektov a v ustanovených prípadoch vydáva všeobecne záväzné právne predpisy na vykonávanie zákona v oblasti finančného trhu [§ 1 ods. 3 písm. a) bod 1, písm. f) zákona č. 747/2004 Z. z.] /15/ **X.** Porovnaj: /1/ Parlamentná tlač NR SR č. 866 z roku 2001; /2/ Čunderlík, L., 2011, s. 53–56; /3/ Parlamentná tlač FZ ČSSR č. 149 z roku 1989; /4/ Parlamentná tlač FZ ČSFR č. 1023 z roku 1991; /5/ Parlamentná tlač FZ

ČSFR č. 1023 a č. 1024 z roku 1991; /6/ *Parlamentná tlač NR SR č. 77 z roku 1992; /7/ Parlamentná tlač NR SR č. 866 z roku 2001; /8/ Revenda, Z. – Mandel, M. – Kódera, J. – Musílek, P. – Dvořák, P. – Brada, J., 1996, s. 304; Revenda, Z., 1999, s. 119; Balko, L., 2001, s. 279; Pihera, V. – Smutný, A. – Sýkora, P., 2011, s. 216; Barák, J. – Mataj, J. – Zagar, T., 1999, s. 8687; /9/ *Parlamentná tlač NR SR č. 413 z roku 2003 (k zákonu č. 603/2003 Z. z.) a smernica 2001/24/ES; /10/ Napr. zákaz postupovať pohľadávky proti banke (§ 59 ods. 2 zákona o bankách); /11/ Výpomoc sa poskytuje ako „núdzový úver“ či „posledná záchrana“, mimo bežných obchodov medzi centrálnou bankou a obchodnými bankami, keď banka nezíska likviditu na trhu a centrálna banka s cieľom podpory bezpečnosti a dôveryhodnosti bankového systému vystupuje ako „veriteľ poslednej inštalácie“. Pôvodne tak ustanovoval už § 32 zákona č. 21/1992 Zb. K tomu: *Parlamentná tlač FZ ČSFR č. 1023 z roku 1991; Revenda, Z. – Mandel, M. – Kódera, J. – Musílek, P. – Dvořák, P. – Brada, J., 1996, s. 372–375; /12/ výslovne tak § 48 ods. 1 písm. a) zákona č. 22/1992 Zb. a § 36 ods. 2 písm. a) zákona č. 566/1992 Zb. a v tom zmysle aj ustanovenie (20) a (21) preambuly a čl. 14 nariadenia č. 1024/2013, pokiaľ ide o politiky týkajúce sa prudenciálneho dohľadu nad úverovými inštitúciami; Beskyd, A. – Földes, R. – Kucmenová, S. – Kuric, J. – Orosi, Š. – Pénzeš, P., s. 84; /13/ napr. ustanovenie (22) preambuly nariadenia č. 1024/2013; /14/ Barák, J. – Mataj, J. – Zagar, T., 1999, s. 86-87; /15/ Beskyd, A. – Földes, R. – Kucmenová, S. – Kuric, J. – Orosi, Š. – Pénzeš, P., s. 83-84.***

Novým prvkom vo verejnoprávnej regulácii bankovníctva sú predpisy o riešení krízových situácií na finančnom trhu (zákon č. 371/2014 Z. z.).

*Nová úprava bola zakrátko pozmeňovaná v súvislosti s koordináciou súvisiacich predpisov a konkretizáciou a spresňovaním názorov a aplikačných postupov v tejto oblasti (zákon č. 39/2015 Z. z., zákon č. 239/2015 Z. z. a zákon č. 437/2015 Z. z.). Porovnaj: *Parlamentná tlač NR SR č. 1729 z roku 2015.**

Tieto zaviedli nové postupy prevencie a riešenia krízových situácií na finančnom trhu v prípade zlyhania jednej banky (alebo inej finančnej inštitúcie), s cieľom zachovať kritické (zásadné) funkcie (činnosti) banky, osobitne jej platobnú schopnosť a predísť tak nepriaznivým následkom jej zlyhania na finančný trh a na celý hospodársky a finančný systém (na finančnú stabilitu) alebo ich minimalizovať (§ 1).⁵¹ Zahŕňajú plánovanie ozdravenia a riešenia krízových situácií bánk (určitej finančnej inštitúcie),⁵² opatrenia včasnej intervencie,⁵³ vykonávané ako nápravné opatrenia bankového dohľadu⁵⁴ a napokon ide o štádium rie-

⁵¹ Ustanovenie (1) až (7) preambuly smernice 2014/59/EÚ; *Parlamentná tlač NR SR č. 1216 z roku 2014.*

⁵² Čl. 4 smernice 2014/59/EÚ.

⁵³ Čl. 27 smernice 2014/59/EÚ.

⁵⁴ § 65a zákona č. 483/2001 Z. z. v znení zákona č. 437/2015 Z. z. Porovnaj: *Parlamentné tlač NR SR č. 1729 a č. 1729a z roku 2015.*